

ב"ה כסלו ה'תשס"ח

מימוש עצמי קדוש

א. על מימוש עצמי

בשפת היומיום נתפס ה'מימוש העצמי' כסותר או מנוגד לערכים חברתיים כלליים:
כותרת ומאמר בידיעות אחרונות 11/11/07:

מתמעטים המתנדבים לקורס קצינים. הם מרגישים פראירים. המימוש העצמי קודם לאידיאלים.

יתכן שמקור ראשוני למונח מימוש עצמי מצוי בפירמדת הצרכים של מאסלו:

למימוש העצמי מגוון של הגדרות. אצל מסלו זה מוגדר כך:

הצורך האינסטינקטיבי של האדם להשתמש בכישורים הייחודיים לו כדי להגיע למימוש הפוטנציאל האישי. רק מעטים מגיעים לשלב גבוה זה.

אצל אחרים כך:

המושג... מתייחס לדחף, אותו צו פנימי אותנטי המשרטט את הדרך שאותה אנו מתווים לעצמנו בעולם. אותו דחף לממש בממשיות ולהגשים בגשמיות את הפוטנציאל הגלום בכל אחד מאיתנו, קרי, לעשות שימוש בסגולותינו הייחודיות ולהביא אותן לביטוי בעולם החומר.

האם מגמות ותכליות אלו עולות בקנה אחד עם דרישת הדת והמסורת היהודית?

ב. התפיסה המסורתית של התכלית

הדת והמסורת היהודית רואות את התכלית העליונה של האדם באופן שונה:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צט/ב

אמר רבי אלעזר: כל אדם לעמל נברא, שנאמר: כי אדם לעמל יולד[איוב ה ז].
איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר: כי אכף עליו פיהו
הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה
כשהוא אומר: לא ימוש ספר התורה הזה מפיה הוי אומר לעמל תורה נברא.

מהי הנחת היסוד ביחס למטרת האדם בעולם? מלבד הפסוקים מה עשוי לתמוך במטרה המדוייקת כפי שעולה מן הסוגיה?
גם הרמב"ם מציב תכלית לאדם. בפרק האחרון של מורה נבוכים הוא דן במושגים שונים של 'שלמות'. השלמות האחרונה היא:

Comment [1a]: הפסוק המלא
ממשלי טז כו הוא: נפש עמל עמלה לו כי
אכף עליו פיהו:

ספר מורה נבוכים - חלק ג פרק נד

והמין הרביעי הוא השלמות האנושית האמיתית, והיא - השגת המעלות השכליות - כלומר, ציור המושכלות, ללמוד מהם דעות אמיתיות באלוהיות. וזאת היא התכלית האחרונה, והיא משלמת האדם שלמות אמיתית, והיא לו לבדו, והיא המעניקה לו את הקיום הנצחי, ובה האדם אדם... נמצא כי התכלית... היא מי שהגיע להשגת הבורא כפי כוחו... והיו הליכות אותו אדם מתדמות לאותה השגה - חסד ומשפט להתדמות במעשיו יתעלה. עמדו על השווה והשונה [בין התלמוד לבין הרמב"ם] ביחס לתכלית האדם. באר בארו באיזו נקודה תפיסות אלו לא מתיישבות ולא מיישבות את הצורך ואולי הערך של 'מימוש עצמי'. התשתית הבסיסית למחשבה האחרת מצויה במשנה מפורסמת:

משנה מסכת אבות פרק ב

(ד) הוא הנה אומר, עשה רצונו פְּרָצוֹנְךָ, כְּפִי שִׁיעֵשָׂה רָצוֹנְךָ פְּרָצוֹנוֹ. פְּטַל רָצוֹנְךָ מִפְּנֵי רָצוֹנוֹ, כְּפִי שִׁיבְטַל רָצוֹן אַחֵרִים מִפְּנֵי רָצוֹנְךָ.

מגן אבות

עשה רצונו כרצונך - כאילו אין לך רצון אלא רצונו... בטל רצונך מפני רצונו - אם תחמוד ותתאוה... בטל אותו רצון מפני רצונו.

לאור הנחות אלו מה עמדתכם ביחס לזהות הכותב דברים אלו:

אני צריך למצוא את אושרי בקרבי פנימה - לא בהסכמת הבריות, ולא בשום קריירה איזו שתהיה. כל מה שאכיר יותר את עצמיותי, וכל מה שיותר אתיר לעצמי להיות מקורי ולעמוד על רגלי עצמי, בהכרה פנימית, הממוזגת מדעה, הכרה, הרגשה ושירה, יותר... יפותחו כוחותי להיות לברכה לי ולעולם.

חיפוש אחר אושר? בקרבי פנימה? לא בספרים הקדושים, לא בלימודים תורניים, לא במצוות ובגמילות חסדים - זו תורה זו? להוסיף על התמיהה אך גם לתת פתח לפתרון נעיין במקור נוסף:

ג. מימוש עצמי קדוש

קובץ ב אות קעד

כל מה שנכנס בנשמה אחת מהשפעת חברתה, אף על פי שמועיל לה הדבר מאיזה צד, שסוף כל סוף הוא מקנה לה איזו ידיעה, או איזו הרגשה טובה ומועילה לפעמים, הוא עם זה מזיק לה גם כן, במה שהוא מערב יסוד זר במהותה. ואין העולם משתלם כי אם במעמד של שלילת ההשפעה הזרה, ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמור דעו את ד', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם. המהלך השולל את ההשפעות הזרות לגבי כל פרט, אף על פי שנראהו בצורה הורסת, הוא הסתירה המביאה לידי הבנין היותר קיים ויותר משוכלל, והוא המבוא היחידי לחיי עולם הבא, שכל אחד ואחד עושה לו הקב"ה עדן בפני עצמו, עדן לא נאמר אלא עדן. ההכרה הכללית באומה להשמר מהשפעות זרות היא יסוד התחיה, והיא חודרת בתור תסיסה פרטית, מחוללת הריסות, עושות מהפכות, ובונות עולמות חדשים, קיימים ובהירים.

יש כאן התייחסות לפסוק בירמיהו פרק לא. האם הפירוש הניתן כאן לפסוק הוא הפירוש הפשוט? האם זוהי דרשה? כדאי [לפני שעונים] לעיין במקור ירמיהו פרק לא [כדאי לראות מפסוק ל' עד ל"ג].

Comment [2a]: פירוש מסכת

אבות של רבי שמעון בן צמח דוראן, הרשב"י, בעל ספר התשובות (תשובות רבי שמעון בן צמח) נולד באי מורקה (1361) ונפטר בעיר אלג'יר (1444). כמו גדולי ספרד אחרים היה גם הרשב"י רופא. בעקבות המהומות האנטי-יהודיות של שנת ה'יא קנייא (1391) הוא ברח לצפון אפריקה והתיישב באלג'יר, ושם שימש כדיין בבית דינו של הרב הראשי, הריב"ש.

מהי התפיסה המוצגת כאן? למה היא המבוא היחידי לחיי העולם הבא? למה הקב"ה עושה לכל צדיק עדן בפני עצמו? ולמה שלילת ההשפעות הזרות [אפילו הטובות!] היא יסוד התחיה?

אם נצעד אחורה בהיסטוריה נוכל למצוא רמזים ראשונים גם בספור החסידי הזה:

אור הגנוז עמוד 231

זמן מה לפני פטירתו אמר רבי זוסיא:

אם ישאלו אותי למה לא היתי משה – אדע מה להשיב. אבל אם ישאלו אותי למה לא היתי זוסיא – יסתתמו טענותי.

האם הספור הזה מטיף למימוש עצמי? האם הוא מדבר על זכות או חובה? איזה דבר חידוש ניתן לדלות ממנו לפחות בהשוואה לפרשנות שהעלנו למשנה: בטל רצונך מפני רצונו? מה יכול להצדיק [מבחינה דתית] את רעיון המימוש העצמי? נסו להשיב תשובה לשאלה זו לאור המקר הבא.

קובץ ג אות כד.

ואני בתוך הגולה. האני הפנימי העצמי, של היחיד ושל הציבור, אינו מתגלה בתוכיותו רק לפי ערך הקדושה והטהרה שלו, לפי ערך הגבורה העליונה, הספוגה מהאורה הטהורה של זיו מעלה, שהיא מתלהבת בקרבו. חטאנו עם אבותינו, חטא האדם הראשון, שנתנכר לעצמיותו, שפנה לדעתו של נחש, ואבד את עצמו, לא ידע להשיב תשובה ברורה על שאלת אִיָּה, מפני שלא ידע נפשו, מפני שהאניות האמיתית נאבדה ממנו, בחטא ההשתחואה לאל זר. חטא ישראל, זנה אחרי אלהי נכר, את אניתו העצמית עזב, זנה ישראל טוב. חטא הארץ, הכחישה את עצמיותה, צמצמה את חילה, הלכה אחרי מגמות ותכליות, לא נתנה את כל חילה הכמוס להיות טעם עץ כטעם פריו, נשאה עין מחוץ לה, לחשוב על דבר גורלות וקריירות. קטרגה הירח, אבדה סיפוק פנימיותה, שמחת חלקה, חלמה על דבר הדרת מלכים חיצונית. וכה הולך העולם וצולל באבדן האני של כל אחד, של הפרט ושל הכלל. באים מחנכים מלומדים, מסתכלים בחיצוניות, מסיחים דעה גם הם מן האני, ומוסיפים תבן על המדורה, משקים את הצמאים בחומץ, מפטמים את המוחות ואת הלבבות בכל מה שהוא חוץ מהם, והאני הולך ומשתכח, וכיון שאין אני, אין הוא, וקל וחומר שאין אתה. רוח אפינו משיח ד', זהו גבורתו, הדר גדלו, איננו מבחין לנו, רוח אפינו הוא. את ד' אלהינו ודוד מלכנו נבקש, אל ה' ואל טובו נפחד, את האני שלנו נבקש, את עצמנו נבקש ונמצא, הסר כל אלהי נכר, הסר כל זר ומזר, וידעתם כי אני ד' אלהיכם, המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני ד'.

שלוש המילים הראשונות הינן פאפראזה לפתיחת ספר יחזקאל. מההדגש בפירוש? מה היחס בין האני וגילוי לבין הקדושה? בהמשך מפורטים 4 חטאים מפורסמים. מהי הפרשנות המיוחדת של הרב קוק לחטאים אלו? מהי המשמעות של המילה 'חטא' לפי ביאורו. מנו את הרמזים לכך שהחטא הוא אכן התנכרות לעצמיות: בחטא אדם הראשון, בחטא העגל, בחטא הארץ, בחטא הלבנה. מי עומד במרכז הביקורת של הרב קוק [רמז – חלקם שובתים עכשיו...]. איך הוא מגשר בין הגאולה האחרונה [המשיח] לבין ערך העצמיות? לפי כל אלו: כיצד תתכן דרישה חריפה למימוש עצמי כחלק מן הדת? אילו בעיית פותחת גישה זו?